

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СИРУ В УКРАЇНІ

Л.В. Парій, аспірант*

Проведено моніторинг сучасного стану ринку сиру в Україні. Розглянуто основні тенденції, які найближчими роками домінуватимуть на ньому. Визначено, що вітчизняні виробники молочної продукції мають потенціал у нарощуванні обсягів виробництва за рахунок удосконалення організації виробництва та застосування сучасних маркетингових інструментів.

Молокопродукти, сир, ринок сиру, імпорт сиру, експорт сиру, виробники сиру, сирні продукти.

Одним із головних елементів продовольчого ринку країни є ринок молока та молокопродуктів, який не повинен залишатися непрогнозованим і непередбачуваним для всіх операторів ринку, в тому числі держави. Від його розвитку залежить не тільки здоров'я всього населення, але й рівень соціальної напруги в країні, особливо в сільській місцевості. Значну увагу молокопереробні підприємства приділяли розвитку виробництва кисломолочної продукції, яка була найприбутковішою. При цьому ринок кисломолочної продукції характеризувався високим рівнем конкуренції, яка посилювалася за рахунок імпорту, здебільшого з Російської Федерації. Ринок сиру є одним із найдинамічніших споживчих сегментів із стійким приростом обсягів виробництва, споживання та охоплення міжнародних ринків, що і обумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною та прикладною наукою опрацьовано організаційно-економічні підходи щодо функціонування ринку сиру в Україні. Зокрема дослідження питань розвитку цього ринку знайшли своє втілення у наукових працях В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, П.С. Березівського, В.Н. Зимовця, М.П. Коржинського, Ю.М. Макаренка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака та інших вітчизняних науковців. Та незважаючи на існуючі дослідження, слід відзначити недостатність вивчення сучасних тенденцій розвитку ринку сиру в Україні.

Мета дослідження – проведення моніторингу сучасного стану ринку сиру в Україні і визначення основних тенденцій, які найближчим часом домінуватимуть на ньому.

Виклад основного матеріалу. Визначальною тенденцією на ринку молока України останні чотири роки було значне підвищення цін як на молочну сировину, так і на готову продукцію. Високий рівень цін не тільки сприяв зростанню ефективності роботи молочної галузі, але й значно

---

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор М.П. Талавири

мотивував імпорт закордонної молочної продукції на український ринок, зокрема і на ринок сирів. В Україні виробництво сиру освоєно в ХХ столітті. Тепер виробництво сирів в Україні здійснюється більш ніж 150 підприємствами, 2/3 із них виробляють тверді сичужні сири, решта – м'які та перероблені (плавлені). Усього на виробництво сиру в Україні використовується близько 6,0 % молока від його загальної кількості. Номенклатуру ринку сирів характеризують зміни структури їх асортименту. Це покращення відбулося за рахунок зростання частки як натурального, так і перероблених сирів.

Ринок сирів України представлений такими маркетинговими групами: сичужні та плавлені сири. Сичужні сири розподіляються на тверді та напівтверді сири, свіжі та розсільні сири, м'які сири, інші сири, сирні тверді продукти. Група плавлених сирів розподіляється за такими видами як плавлені сири та сирні плавлені продукти.

Обсяг виробництва сиру в Україні за чотири роки зменшився на 21 %, експорт – на 26 %, але зростання обсягів імпорту (на 73 %) почало суттєво впливати на загальний обсяг пропозиції сиру на внутрішньому ринку України, який за 2013 р., у порівнянні з 2012 р., зріс на 6 % і досяг 124,3 тис. т (табл.1).

1. Обсяги виробництва, експорту, імпорту та загальної пропозиції сиру у 2010 – 2013 рр., тис. т*

Показник	Рік				Відношення 2013/2010р.,%
	2010	2011	2012	2013	
Виробництво	207	178	168	164	79
Експорт	79,3	80,3	67,7	7 59,0	74
Імпорт	11,2	12,2	17,1	19,3	173
Пропозиція на внутрішньому ринку	138,9	110,0	117,4	124,3	90

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [3]

Структура ємності ринку сиру та сирних продуктів у 2013 році така:

- сичужні сири – 54,9 % (90,04 тис.т);
- плавлені сири – 12,3 % (20,17 тис.т);
- плавлені сирні продукти – 15,7 % (25,75 тис.т);
- тверді сирні продукти – 17,1 % (28,04 тис.т) [2].

Основним покупцем українських сирів вже багато років залишається Російська Федерація (один із найбільших імпортерів у світі), хоча останнім часом обсяги експорту сирів з України до РФ зменшуються. Так, протягом 2010 – 2013 рр. обсяг експорту сирів до Росії зменшився на 24,4 % до 49,9 тис. т. Зменшення українського експорту відбувалося у 2012 – 2013 рр., коли РФ почала активно застосовувати нетарифні важелі впливу для обмеження імпорту української молочної продукції. Економічним мотивом цих заходів був захист російських виробників молочної продукції, а обґрунтуванням заборонних заходів була, на думку російської сторони, низька якість української продукції та вміст у сирах рослинних жирів, що,

до речі, не знайшло підтвердження. Найбільше потерпали від сирної війни ПП «Прометей», АТ «Пирятинський сирзавод», ТОВ «Гадячсир», Баштанський та Лозівський сирзаводи, «Бель Шостка Україна» і Хмельницька маслосирбаза [4]. Іншим суттєвим фактором, але більш ринковим, став рівень цін на сири, що експортуються до РФ. Середньорічний їх рівень у 2013 р. зріс на 13 % і становив 6301 дол. США за 1 т, що було найвищим показником серед країн-покупців українських сирів та на 4 – 5 % перевищувало ціни європейських сирів. Тому, цілком обґрунтовано, що у конкуренції на території Росії між українськими та європейськими сирами, які дешевші за українські, поступово перемагають останні (табл. 2).

2. Середньорічні ціни експортованих сирів з України, дол. США/т*

Країна	Рік				Відношення 2013/2010, %
	2010	2011	2012	2013	
Азербайджан	3711	4072	3566	3619	98
Казахстан	4627	4888	4780	5942	128
Молдова	3920	4050	3925	4146	106
ОАЕ	3375	3917	4025	3657	108
РФ	5563	5694	5438	6301	113

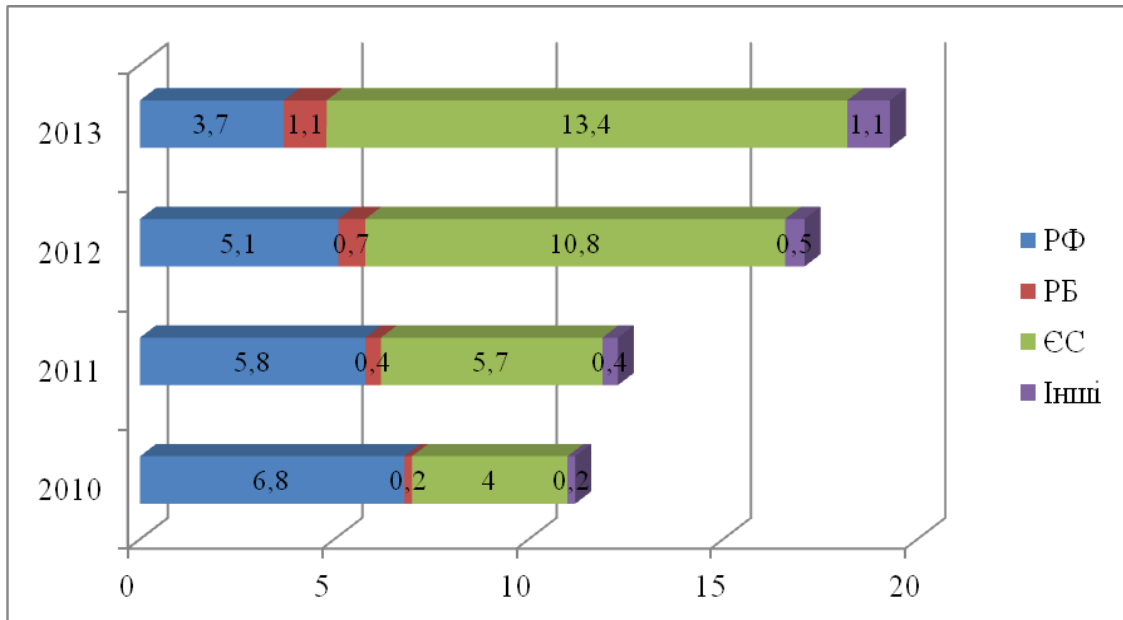
*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [3]

У той же час експорт сирів до інших країн у вартісному виразі залишився не змінним і навіть збільшився. Зокрема український сир експортується до Молдови, Вірменії, Азербайджану, Казахстану, Польщі, Японії, Алжиру. В силу вищезазначених негативних макрофакторів склалася ситуація, що вітчизняні виробники будуть виходити на ринки Північної Африки, Саудівської Аравії та Ізраїлю [7].

Імпорт сирів в Україну до 2010 р. був практично непомітний. Винятком стали 2010 – 2011 р., коли імпорт різко виріс – в 4,3 раза і ця тенденція зберігається і до нині. Це пов'язано з проблемами на ринку молока, що викликало зростання цін практично на всю молочну продукцію в Україні. Цим скористалися іноземні виробники, побачивши в Україні перспективний ринок збуту своєї продукції. Значна частка імпортованого сирного потоку припадає на російських і польських виробників. Крім того, сир в Україну ввозять з Німеччини, Італії, Франції, Нідерландів (рис. 1).

Якщо у 2010 році основним постачальником сирів була РФ, яка займала 61 % у структурі імпорту, то вже 2013 року – лише 18,9 %. Фактичні обсяги імпорту з РФ зменшилися на 53 %, до 3,7 тис. т. Обсяги імпорту сирів із Республіки Білорусь (РБ) зросли у 6,6 раза, до 1,1 тис. т, що призвело до збільшення частки Білорусі у структурі українського імпорту з 2 % – у 2010 р., до 6 % – у 2013 р. Суттєва кількість білоруської молочної продукції, ціни на яку має значний резерв для зниження, збільшує можливості роздрібних мереж торгувати молочними продуктами з РБ та примушувати вітчизняних виробників знижувати ціни. Така ситуація сприяє витісненню вітчизняних молочних товарів із полиць українських торговельних магазинів та знижує ефективність як

молокопереробної галузі, так і прибутковість вітчизняного молочного скотарства. Міністерство сільського господарства і продовольства Республіки Білорусь встановлює мінімальну закупівельну ціну на продукцію тваринництва для державних потреб. Слід зазначити, що в РБ рівень закупівельних цін на молочну сировину встановлюється на рівні, нижчому ніж в Україні та Європі, що штучно робить білоруську продукцію з молока більш привабливою за ціною за рахунок такого сприяння держави.

Рис. 1. Географічна структура імпорту сирів в Україну, тис. т (2010–2013 рр.). Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [3]

Крім того, як ми бачимо з рис. 1 тенденцією останніх років було значне нарощування імпорту до України сирів із країн ЄС. Якщо у 2010 р. обсяг їх імпорту становив 4 тис. т, тобто 36 % у структурі імпорту, то у 2013 р. обсяги зросли до 13,4 тис. т, що зумовило збільшення частки до 69 % [6].

Слід зазначити, що європейські сири завжди були найдорожчими, хоча середньорічна ціна імпорту за чотири останніх роки показала тенденцію до зниження. Поряд із цим, сири з Білорусі та Росії подорожчали на 90 % та 42 % відповідно (табл. 3).

Безперечним лідером серед країн ЄС з імпорту сиру в Україну є Польща, яка за чотири роки збільшила обсяги майже у 4 рази, до 6,1 тис. т. Після Польщі, у рейтингу європейських країн – експортерів, розміщується Німеччина, яка показала 6,5 разове зростання, до 2,23 тис. т.

Згідно з прогнозами експертів і провідних ринкових аналітиків, в 2014 р. найімовірніше падіння ринку призупиниться. Ряд ринкових лідерів стверджують, що є підстави сподіватися на стабілізацію вартості молочної продукції – і це може позитивно позначитися на обсягах споживання твердих сирів на внутрішньому ринку України, що буде стимулювати зростання обсягів його виробництва [4].

3. Середньорічні ціни імпортованих сирів в Україну, дол. США/т*

Країна	Рік				Відношення 2013/2010, %
	2010	2011	2012	2013	
ЄС	6161	6772	5729	6008	98
РБ	2538	3273	4326	4822	190
РФ	3690	4557	4727	5256	142

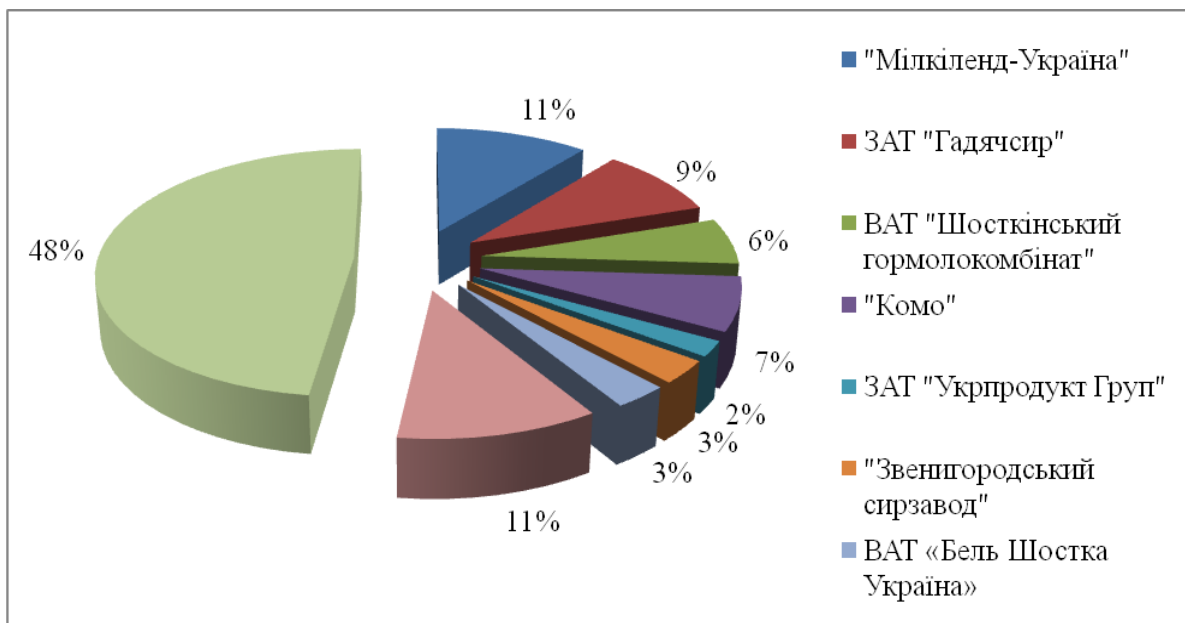
*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [2,3]

Нині в Україні 12 великих підприємств виробляють 60 % сиру та сирної продукції (108 тис. т), 87 молочних підприємств середньої потужності – 50 тис. т сиру і сирної продукції, що становить 28 % від загального обсягу виробництва. Решта – 22 тис. т (12 %), продукції виробляють малі підприємства. Хоча обсяги споживання сиру на душу населення в Україні дещо відстають від фізіологічно обґрунтованих нормативів і, тим більше, від рівня розвинених країн, національні особливості харчування дозволяють спеціалістам дійти висновку, що вітчизняний ринок сиру є досить насиченим. Це дає підстави прогнозувати повільне зростання попиту на продукцію в майбутньому переважно під впливом збільшення доходів населення, розширення асортименту та розвитку галузі сироваріння [8].

Лідируючі позиції у виготовленні сирів зберігають підприємства Полтавської, Сумської, Вінницької, Херсонської, Черкаської, Чернігівської, Запорізької і Житомирської областей.

До основних провідників сирної галузі належать такі виробники:

«Мілкленд-Україна»; ЗАТ «Гадячсир»; ВАТ «Шосткінський гормолококомбінат»; «Комо»; ЗАТ „Укрпродукт Груп»; «Звенигородський сир завод»; ЗАТ «Баштанський сирзавод»; «Клуб сиру» та інші (рис. 2).

Рис. 2. Провідні виробники ринку сиру в Україні, 2013 р. [9]

Розглянемо структуру виробництва сирів в Україні за видами. Лідером у виробництві плавлених сирів є ВАТ «Бель Шостка Україна»,

частка в загальній структурі виробництва – 19,8 % (3,4 тис.т). Друге місце займає ЗАТ «Пирятинський сирзавод» – 16,9 % (2,9 тис.т). На третьому місці у рейтингу виробників плавлених сирів посідає ЗАТ «Хмельницька маслосирбаза» –12,3 % (2,1 тис.т). У цілому виробництво плавлених сирів у 2013 р. зменшилося на 19,3 % відносно показника 2010 р.

Твердих сирних продуктів у 2013 р. було вироблено 26,1 тис.т, що у 4,8 раза більше ніж у 2010 р. Лідером у виробництві твердих сирних продуктів є ТОВ «Білогорємолокопродукт» (належить до групи «Альмира») – 23,8 % – 6,2 тис.т (у 2010 – 2012 р.р. не займалося виробництвом твердих сирних продуктів). Друге місце посідає ТОВ «Інтер-Фуд» – 23,7 % – 6,1 тис.т (темп приросту до показника 2010 року становить 67,6 %; включає Крижопольський філіал – 2,5 тис.т, Тульчинський філіал – 2,1 тис.т, Новоодеський філіал – 0,9 тис.т, Решетилівський філіал – 0,6 тис.т). На третьому місці знаходиться ЗАТ «Лозовський молочний завод» – 17,6 % – 4,6 тис.т.

Щодо виробництва плавлених сирних продуктів, то у 2013 р. було вироблено 28,26 тис.т лідером у рейтингу з випуску плавлених сирних продуктів є ТОВ «ВО «Моліс» – 28,5 % (8,4 тис.т). Друге місце посідає ВАТ «Новокаховський завод плавлених сирів» – 24,8 % (7 тис.т). Третє місце належить ВАТ «Молочник» – 19,6 % (5,52 тис.т). Виробництвом плавлених сирних продуктів у 2013 р. займалося 16 компаній. На ринку м'яких сирів лідирує ТОВ «Інтер-Фуд» – випуск у 2013 р. становить 0,77 тис.т (частка складає 33 %). Друге місце займає ЗАТ «Володарський молочний завод», частка якого 14,6 % (0,34 тис.т) Третє місце в рейтингу виробників м'яких сирів належить ВАТ «Яготинський маслосизавод» – 11,2 % (0,26 тис.т).

Серед виробників розсільних сирів лідером виступає ЗАТ «Баштанський сирзавод» – 15,5 % (466 т). Друге місце посідає ПП ТОВ «НАК» – 13,9 % (417 т). Третю позицію займає ЗАТ «Біловодський маслоробний завод» – 7,1 % (215 т)[4,6].

Конкурентними перевагами українських виробників сиру є:

- наявність стабільної сировинної бази;
- повний цикл виробництва;
- пряма система дистрибуції;
- кваліфікований менеджмент;
- глибоке розуміння ринкової кон'юнктури.

Практично всі групи виробників сиру мають відділи маркетингу, які націлені на активний пошук інноваційних рішень, розширення асортиментної лінійки, вдосконалення існуючої продукції, смакових властивостей тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зростання купівельної активності на ринку твердих сирів України нині не спостерігається, що стримує можливості нарощування обсягів реалізації на внутрішньому ринку. Значною мірою така ситуація залежить від ситуації на сировинних ринках молока. На цьому етапі український ринок твердого сиру є сформованим і консолідованим. На ньому присутні лідери, які продовжують заявляти про плани на розширення. Для того,

щоб і надалі нарощувати виробництво і продажі, потрібно шукати нові ринки збуту продукції, чим і займаються вітчизняні виробники. Вітчизняні виробники молочної продукції мають потенціал у нарощуванні обсягів виробництва за рахунок створення власної сировинної бази, у тому числі, й шляхом розбудови ефективно діючих молочних кооперативів та оптимальної логістичної системи молочного ринку. Це, в свою чергу, дозволить виробляти молочну продукцію високої якості, яка йтиме на внутрішній ринок. Адже активне зростання імпорту та внутрішнього споживання дорогої європейської продукції говорить про певну готовність внутрішнього ринку споживати більш дорогую та якісну молочну продукцію.

Список літератури

1. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень – грудень 2012. – К. : Державна служба статистики. – 2013. – 218 с.
2. Офіційний сайт «Аграрний сектор України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroua.net>
3. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Клубу аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agribusiness.kiev.ua>
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua>
6. Офіційний сайт науково-виробничого видання «Молочна промисловість» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.molprom.com>
7. Соколов А. Сырная голова с плеч / А. Соколов // FOODUA. – 2012. - № 5. – С. 18–23.
8. Яловега Л.В. Основні тенденції та перспективи розвитку ринку сиру в Україні / Л.В. Яловега // Економічний форум. – 2012. – № 2. – С. 43–46.
9. Cheese, International association of milk food stuffs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.britishcheese.com>. Retrieved

Проведен мониторинг современного состояния рынка сыра в Украине. Рассмотрены основные тенденции, которые на ближайшие годы будут доминировать на нем. Определено, что производители молочной продукции имеют потенциал в наращивании объемов производства за счет совершенствования организации производства и применения современных маркетинговых инструментов.

Молокопродукты, сыр, рынок сыра, импорт сыра, экспорт сыра, производители сыра, сырные продукты.

In the article the current state of monitoring cheese market in Ukraine and identifies the key trends that the coming years will dominate it. Determined that dairy producers have the potential to increase production by improving the organization of production and the use of modern marketing tools.

Dairy products, cheese, cheese market, cheese imports, exports of cheese, cheese makers, cheese products.